

PAVLE FUKAREK

NALAZIŠTA I STANIŠTA BORIKE NA BOSANSKO-HERCEGOVAČKIM PLANINAMA (*Daphne blagayana* Frey.)

O arealu rasprostranjenosti i pojedinim nalazištima borike (jagljike, kičice, smilja, kruščice, jeremička — *Daphne blagayana* Frey.) pisano je već i ranije (S. DELIĆ, 1890; G. BEK, 1899; F. ARNAUTOVIĆ, 1949; P. FUKAREK, 1957, 1958), pri čemu je posebna pažnja data njenoj rasprostranjenosti i staništima u Bosni i Hercegovini. Na osnovu podataka o brojnim nalazima, koji se sve više proširuju, moglo bi se doći do zaključka da je borika na ovom dijelu svog areala najšire rasprostranjena, ali da se i u toj svojoj širokoj rasprostranjenosti ipak ograničava na određena staništa i na određene šumske zajednice. Ta okolnost

daje ovoj vrsti značaj drukčiji od obilježja obične prirodne rijetkosti, kakvom se ona ranije smatrala na osnovu rijetkih podataka o njenim nalazištima. Borika, prema tome, svojom rasprostranjenošću i ekologijom na pojedinim staništima daje mogućnost šireg upoznavanja porijekla i zakonitosti formiranja i razvoja naše šumske vegetacije i kao takva zaslužuje našu punu pažnju.

Mi ćemo u ovom kratkom saopštenju govoriti o nekim novim i interesantnim nalazima do kojih smo došli prilikom istraživanja i kartiranja naših šumskih zajednica u toku posljednje dvije godine.

Borika na sjevernim padinama planine Bjelašnice u Bosni

Na dolomitima sjevernih padina planine Bjelašnice poznata je borika i odranije sa nekoliko nalazišta iz šire okolice Pazarića (Lokavsko brdo. Šuplja stijena) kao i sa onih koja smo nedavno otkrili na padinama Omara — uz granicu nekadašnjeg (užeg) područja Fakultetskog šumskog oglednog dobra »Igman«. Prema tim podacima još uvijek bi izgledalo da je borika i na tom području izuzetno rijetka vrsta. Međutim, novo nalazište koje smo otkrili na jugozapadnim padinama Stupnika (sjeverozapadno od šumskog naselja na Brezovači) i koje smo posjetili upravo u vrijeme kada je borika bila u punom cvjetanju (u aprilu 1963. godine) pokazuje nam da se ova interesantna vrsta grmlja javlja mjestimično i u velikom mnoštvu primjeraka. Posebna interesantnost ovog staništa je sastav šumske zajednice koja se gotovo

u svemu poklapa sa sastavom šumske zajednice na susjednim dolomitnim padinama Oštrika i Plješevca na području Lepenice, u kojoj smo također obilno našli boriku. Ta zajednica opisana kao *Aceri obtusati-Fagetum* (F. F. S. 1953) prema tome nije samo lokalna pojava i u njoj nije borika samo »slučajno« prisutna vrsta, nego je to zajednica koja ima svoje šire biljnogeografsko i šumarsko značenje, a uz to i sama borika u ovoj zajednici zauzima mjesto karakteristične vrste prvog reda.

Neće biti na odmet notirati ovdje i jedno novo, koliko je nama poznato, i prvo poznato nalazište lovorisnog likovca (*Daphne laureola* L.) na padinama Fakultetskog šumskog oglednog dobra »Igman«, na Trešnjevom brdu, koje se nalazi nedaleko od naselja Brezovača i koje je i po nalazu vrste *Ruscus hypoglossum* od posebnog interesa.

Borika u sastojinama Pančićeve omorike

Jedna kasna jesenska ekskurzija u 1962. godini u sastojine Pančićeve omorike u okolici Višegrada dala je također interesantne rezultate u pogledu ekologije i rasprostranjenosti borike na jednom već odranije poznatom nalazištu. To su strme sjeverne padine (»strugovi« i grebeni) planine Stolac pokrivene prostranom sastojinom Pančićeve omorike. Borika je u ovim sastojinama vrlo obilno zastupljena i svojim prisustvom na određenim sta-

ništima dala nam je povoda da jedan tip sastojina endemne omorike povremeno označimo, **Piceetum omorike** Treg. **daphnetosum blagayanae**. Taj tip sastojine odgovarao bi staništu smirenih točila (»strugova«) dolomitnog materijala. I ovdje nalaz jedne endemne vrste šireg prostora Balkanskog poluotoka baca izvjesno jasniju svjetlost na porijeklo i današnju usku ograničenost prirodnih staništa endemne Pančićeve omorike.

Borika na sjeverozapadnim padinama planine Prenj u Hercegovini

Ni otkriće borike na planini Prenj, pa ni na njenim sjeverozapadnim padinama, nije nov nalaz. Tu ju je već našao botaničar K. VANDAS (1890), ali je navodi kao »rijetku« vrstu koja raste samo »na šikarastim padinama Glogova«. Na sličan način ju je naveo i botaničar K. BOŠNJAK (1936) samo sa jednog nalazišta: »Diva Grabovica, Rivišća, 800 m« na padinama susjedne Čvrsnice planine.

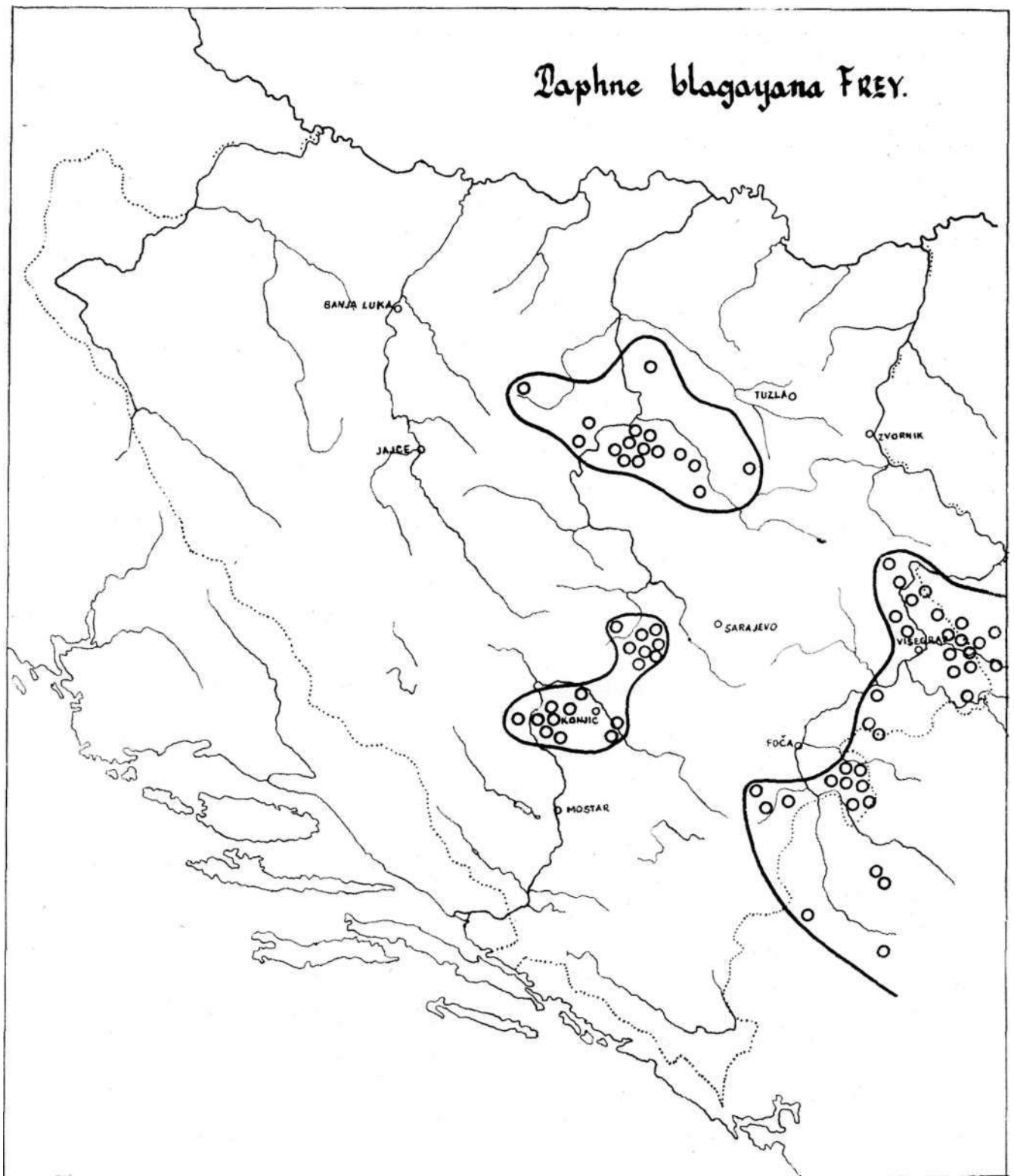
Prilikom naših ovogodišnjih istraživanja šumskih zajednica na tom području, kretali smo se na vrlo širokom prostoru šuma i šikara, pa smo dospjeli i do mnogih mjesta do kojih nisu vodili putevi botaničara koji su istraživali floru ove planine. Zbog tog kretanja ustaljenim putevima, botaničarima je svakako izmakla iz vida činjenica da borika na terenima dolomita nije nikakva

rijetkost, nego česta vrsta koja po pravilu raste u čitavim kolonijama u nekim šumskim zajednicama. Mi smo je u takvoj pojavi našli na mnogo mjesta na stjenovitim padinama koje se pružaju ispod okomitih stijena Velikog Prenja i Četine (Cvitinja) i u dolini Glogošnice. Tu borika raste gotovo bez izuzetka u sastojinama crnog bora, ali i u zajednici bukve i munike, pa i na staništima sa kojih su usovi, sječa ih druge okolnosti zbrisale šumu. Tako smo je obilno našli u području Letukinog grada, ispod sastojina munike, na jednoj velikoj strmoj progolini, na kojoj su još nedavno rasla visoka stabla bukve i crnog bora.

Prema tome boriku u nekim našim šumskim predjelima ne treba više smatrati rijetkom vrstom, nego štaviše i u pravilu sasvim običnom, ukoliko su to predjeli izgrađeni iz dolomitne i serpentinske

Velika kolonija borike (*Daphne blagayana* Frey.) u bukvoj šumi na dolomitu južnih padina stupnika (Planina Igman — Bjelašnica)

podloge i ukoliko na njima rastu određene šumske zajednice.

* * *

Na kraju umjesto diskusije i zaključka, potrebno je dati pregled svih do danas utvrđenih nalazišta borike u Bosni i Hercegovini. Pri tome treba naročito naglasiti da to nisu sva njena nalazišta koja postoje, jer ih ima sigurno još izvjestan broj koja su izmakla očima botaničara i šumara i

koja se vjerovatno nalaze u prostoru koji je omeđen (ili indiciran) već pronađenim nalazištima označenim u priloženoj karti. Ovo treba da bude ujedno i potstrek našim šumarima na terenu da ovoj kao i ostalim vrstama drveća i grmlja sa svog radnog područja posvete veću pažnju i svoje nalaze saopšte na pogodan način, jer samo tim putem možemo doći do potpunijeg poznavanja naše dendroflora i do poznavanja sastava naših šuma.

Uz spisak nalazišta borike na području Bosne i Hercegovine ne navodimo autore pojedinih nalaza jer je to učinjeno već ranije (vidi FUKAREK, 1957), ali treba svakako naglasiti da su za njihovo otkrivanje i detaljnije opisivanje imali veće zasluge S. DELIĆ, F. SEUNIK, botaničari F. FIALA, R. WETTSTEIN, G. BECK, K. MALY, K. BOŠNJAK, H. RITER-STUDNIČKA, a posebno još i brojni šumari među kojima i A. GESCHWIND, J. FROLICH, O. REISER, J. BELAMARIĆ, B. MILANOVIĆ, F. ARNAUTOVIĆ i drugi. Nalazišta su, prema tome, zabilježena prema podacima literature, podacima sabranih primjeraka koji se nalaze u našim botaničkim zbirkama, te prema materijalu prikupljenom prilikom istraživanja i kartiranja šumskih zajednica.

Nalazišta borike su slijedeća:

Bosna

1. Staništa pretežno na podlozi serpentina

Planina Borja kod Pribinića; Matin vis («Matina») Smolin kod Žepča; Ozren kod Maglaja; Čalmaš, Tajan, Botan, Velež, Žedni vrh, Zeleni bor, Lemešćak, Tvrtkovac, Popova luka i Kamenica na slivnom području Gostovičke rijeke kod Zavidovića; sliv donje i gornje Maoče, Župeljeve, Grebenac kod Jelaske u području rijeke Krivaje; u šumi Stupčić na Zvijezdi planini; Konjuh planina kod Kladnja.

2. Stanište pretežno na podlozi krečnjaka, dolomitnih krečnjaka i serpentina

Sliv rijeke Drine; Crni bor kod Štavnja, stijene Sućeske («Sućeske stijene») kod sela Luke,

Smrčevo točilo, Novo brdo, Panjak, Veliki Stolac, Božurevac (sastojine Pančićeve omorike!) Panos, Varda i Bijelo brdo kod Višegrada; kod Gumanaca i Dugog hrida, kod karaule. Metaljke na Paškan-brdu, Budovništu, kod Kuline stijene, Bjeluše, u Dubokom dolu na podnožju Smiljevca, na Glavičici i na Proseko-brdu kod Vardišta, Viogor-planini kod Ustiprača (sastojina Pančićeve omorike); brdo Ciceľ kod Čajniča, padine Pleća iznad Sutjeske kod Tjentišta; Kikalo iznad Popovog mosta na Sutjesci, kod Bijelog jezera u Zelengori, Ravna gora, Meštrovac, Konjsko polje i drugi lokaliteti na zapadnim padinama Ljubične;

Sliv rijeke Bosne: Ormanj planina kod Pazarića; Oštrik i Plješevac nad Lepenicom; Meorše («Međuvrše») kod Kreševa; Šuplja stijena u izvorištu Krupe potoka, Lokavsko brdo («Jarčići») («Lokvanjsko brdo blizu Lokava») i na više mjesta ispod Omara iznad Kasatića i jugozapadne padine Stupnika na Igman planini (Bjelašnici).

Hercegovina

Staništa na podlozi dolomita

Šuma Galat istočno od rječice Ljute kod Konjica, Orahovica uz Jablaničko jezero; Rakov laz (Skok), Idbar, Tvrdi ključ (Borci) Glogovo, Glogošnica, Letukin grad, Međuprenj i na drugim mjestima na sjeverozapadnim padinama planine Prenj kod Jablanice; Diva Grabovica, Rivišća i na istočnim padinama Čvrsnice.

Nalazišta su predočena i u priloženoj karti i grupisana u tri skupine, onako kako su navedena i u preglednom spisku.

LITERATURA:

Arnautović, F.: Blagajev likovac kod Kreševa. Narodni šumar, 1949, Pag. 222;

Bošnjak, K.: Iz hercegovačke flore, Glasnik Hrv. prirodosl. društva XLI—XLVIII Zagreb, 1936, Pag. 46;

Delić, S.: Borica (Daphne Blagayana), Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH. II. Sarajevo, 1890. Pag. 175;

Fukarek, P.: Borika (Daphne Blagayana Frey.) i njena geografska rasprostranjenost. »Šumarstvo« Beograd, 1957. Pp. 713—722;

Fukarek, P.: Nekoliko novih podataka o rasprostranjenju borike (D. B. Frey.) na Balkanskom poluostrvu. »Šumarstvo«. Beograd, 1958. Pp. 635—637;

Fukarek, P.: Dendrogeografski prilozi flori Bosne i Hercegovine. X. Nova nalazišta borike (D. B. Frey.) u okolici Sarajeva. Godišnjak Biološkog instituta u Sarajevu, XII, 1959, Sv. 1—2. Pp. 47—49;

Maly, K.: Prilozi za Floru Bosne i Hercegovine. Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH. XI./I. Sarajevo, 1928. Pag. 127;

Malj, K.: Materialien zu G. V. Beck's Flora des ehemaligen Bosnien—Hercegovina. Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH XLV. Sveska za prirod, nauke. Sarajevo, 1933. Pag. 91;

Maly, K.: Mitteilungen über die Flora von Bosnien—Hercegovina. Glasnik Zemaljskog muzeja u BiH. XLVII. Sarajevo, 1935. Pag. 104.

Vandas, K.: Neue Beiträge zur Kenntniss des Flora Bosnien und Hercegovina. Sitzungsberichte der K. böhm. Gesellschaft der Wissenschaften, 1890. Pag. 278.

HABITATS OF DAPHNE BLAGAYANA FREY ON BOSNIAN AND HERCEGOVINIAN MOUNTAINS

New habitats of the bush *Daphne blagayana* have been found on the Bjelasnica mountain in Bosnia, on the Prenj mountain in Herzegovina and in habitats of the endemic *Panicum*'s pine-tree in the upper Drina valley. Some of these habitats have not been known before. The article ends with a survey of all the present known habitats of this bush, which are shown on a map.

The authors have divided the spread of *Daphne blagayana* into four separate regions: 1) habitats on

the base of serpentine, predominantly in pine forests in Central Bosnia; 2) habitats in the upper Drina valley, nearby Visegrad, Gorazde and Foca on different ground base; 3) habitats in the Bosna river valley in the greater surroundings of Sarajevo; and 4) habitats in the Neretva valley which are as a rule situated on the dolomite base.

It is self-evident that this rare species has been entered into the list of plants protected by law.